

EGE ADALARI MESELESİ, 1911-1914

Gürhan Yellice

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Ege Adaları Meselesi, 1911-1914

Yazar: Gürhan Yellice

Editör: Ertan Akkaş

Kapak: Gamze Uçak

Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

Kapak Görseli: "Türk-Yunan Yakınlaşması", *Skrip*, 21 Temmuz 1912.

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

1. **Baskı:** Libra Yayınevi, 2018

2. **Baskı:** 2022 Eylül, Siyasal Kitabevi, Ankara

3. **Baskı:** 2025 Aralık, Siyasal Kitabevi, Ankara

ISBN No: 978-625-7424-60-8

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-
Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı: Vadi Grafik Ltd. Şti.

İvedik Organize Sanayi 1420. Cd. No: 58

Ostim Yenimahalle/Ankara

Sertifika No: 47479

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay/
Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

EGE ADALARI MESELESİ, 1911-1914
ve
Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi

ÖZGEÇMİŞ

Prof. Dr. Gürhan Yellice, Dokuz Eylül Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Doktora çalışmaları kapsamında 2008-2009 yıllarında Oxford Üniversitesi St Antony's College'de araştırmalarda bulunmuş; Doktora sonrası araştırmaları çerçevesinde 2013-2015 yılları arasında Atina Panteion Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Tarih Bölümü bünyesindeki Modern Tarih Araştırmaları Merkezi'nde, 2015-2016 yıllarında ise Kıbrıs Üniversitesi Türkiye ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi'nde özellikle Kıbrıs Meselesi üzerine çalışmalar yürütmüştür. Yellice, son olarak TÜBİTAK 2219 bursu kapsamında 2022-2023 yılları arasında Panteion Üniversitesi KENİ Araştırma Merkezi'nde Ege Adaları Meselesi üzerine araştırmalar gerçekleştirmiştir. İngilizce, Yunanca ve Fransızca bilen Yellice, başta Kıbrıs Meselesi, Ege Adaları Meselesi, Türk-Yunan ilişkileri ve İtalyan-Yunan ilişkileri olmak üzere Ege ve Doğu Akdeniz'deki tarihsel ve güncel siyasal sorunlar üzerine akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

DRAMATİS PERSONAE	7
ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	17
BÖLÜM I	
İTALYA’NIN GÜNEYDOĞU EGE ADALARI’NI (ONİKİ ADA’YI) İŞGALİ	27
1. Trablusgarp Savaşı ve Oniki Ada’nın İşgali’ne Giden Yol.....	29
2. İtalya’nın Ege’deki İşgallerini Genişletme Arayışı, Büyük Güçler ve Osmanlı Devleti	66
3. Yunanistan’ın Oniki Ada’nın İşgali Karşısında İzlediği Yol	104
BÖLÜM II	
YUNANİSTAN’IN KUZEYDOĞU EGE ADALARINI İŞGALİ	135
1. Birinci Balkan Savaşı ve Kuzeydoğu Ege Adaları’nın İşgali	135
2. Balkan Savaşları Sonrası Osmanlı-Yunan Uzlaşma Arayışı ve Atina Antlaşması	163
3. Grey-Venizelos Uzlaşması ve İngiltere’nin 12 Aralık Notası	182
4. Osmanlı Devleti ve Yunanistan’ın Büyük Güçlerin Kararını Etkileme Girişimleri	213
BÖLÜM III	
BÜYÜK GÜÇLERİN KARARI VE OSMANLI-YUNAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	255
1. Osmanlı Devleti’nin Büyük Güçlerin Kararına Tepkisi.....	255
2. Yunanistan’ın Büyük Güçlerin Kararına Tepkisi.....	270
3. Romanya-Almanya Arabuluculuğunda Osmanlı-Yunan Görüşmeleri	298
4. Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’ne Savaş Açma Girişimleri.....	313
BÖLÜM IV	
OSMANLI-YUNAN İTTİFAK ARAYIŞI VE ÇÖZÜMSÜZ KALAN ADALAR MESELESİ	361
1. Dillon Arabuluculuğunda Osmanlı-Yunan Görüşmeleri	361
2. Birinci Dünya Savaşı’nın Başlaması, Osmanlı Devleti ve Yunanistan	407
3. Bükreş Görüşmeleri ve Çözümsüz Kalan Adalar Meselesi.....	434
SONUÇ	463
KAYNAKÇA	475
DİZİN.....	499
ÖZGEÇMİŞ.....	507

Dramatis Personae

Almanya

Bassewitz, Rudolf von. Atina Büyükelçiliğinde Maslahatgüzar, 1912-1916.
Bethmann Hollweg, Theobald von. Şansölye, 1909-1917.
Flotow, Hans von. İtalya Büyükelçisi, 1913-1915.
Jagow, Gottlieb von. İtalya Büyükelçisi, 1909-1912; Dışişleri Bakanı, 1913-1916.
Lichnowsky, Karl Max Fürst von. İngiltere Büyükelçisi, 1912-1914.
Marschall von Bieberstein, Adolf. Osmanlı Büyükelçisi, 1897-1912; İngiltere Büyükelçisi, 1912-1912.
Pourtalés, Friedrich von. Rusya Büyükelçisi, 1907-1914.
Schoen, Wilhelm Eduard Freiherr von. Fransa Büyükelçisi, 1910-1914.
Tschirschky, Heinrich Leonhard von, Avusturya Büyükelçisi, 1907-1916.
Waldthausen, Julius von. Romanya Büyükelçisi, 1912-1914.
Wangenheim, Hans von. Yunanistan Büyükelçisi, 1909-1912; Osmanlı Büyükelçisi, 1912-1915.
II. Wilhem. Kayser, 1888-1918.
Zimmermann, Arthur. Dışişleri Bakanı Yardımcısı, 1911-1916.
Quadt, Albert von, Yunanistan Büyükelçisi, 1912-1914.

Amerika Birleşik Devletleri

Wilson, Woodrow. Başkan, 1913-1921.
Morgenthau, Henry. Osmanlı Büyükelçisi, 1913-1916.
Williams, George Fred. Yunanistan Büyükelçisi, 1913-1914.
Bryan, William Jennings. Dışişleri Bakanı, 1913-1914.

Arnavutluk

Avlonyalı İsmail Kemal Bey. Arnavutluk Devlet Başkanı, 1912-1914.
Wilhelm Friedrich Heinrich von Wied. Arnavutluk Prensi, 1914-1914.
Arnavut Turhan Paşa. Arnavutluk Başbakanı, 1914-1914.
Thomson, Lodewijk. Dıraç'taki Askeri Operasyonlar Direktörü, 1914.
Zografos, Georgios Christakis. Dışişleri Bakanı, 1909-1909; Geçici Kuzey Epir Hükümeti Lideri, 1914-1914.

Avusturya-Macaristan

Berchtold, Leopold. Dışişleri Bakanı, 1912-1915.
Joseph, Franz. İmparator, 1848-1916.

Mérey, Kajetan von. İtalya Büyükelçisi, 1910-1915
Czernin, Ottokar. Romanya Büyükelçisi; 1913-1916.
Pallavicini, Johann von. Osmanlı Büyükelçisi, 1906-1918.
Szilassy, Julius von, Yunanistan Büyükelçisi, 1913-1916.
Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein, Albert von. İngiltere Büyükelçisi, 1904-1914.

Bulgaristan

Nikola Genadiev. Dışişleri Bakanı, 1913-1913.
Ferdinand I. Kral, 1908-1918.
Toshev, Andrey Slavov. Osmanlı Büyükelçisi, 1913-1914.
Radoslavov, Vasil. Başbakan ve Dışişleri Bakanı, 1913-1918.
Geshov, Ivan Evstratiev. Başbakan, 1911-1913.
Radev, Simeon. Romanya Büyükelçisi, 1913-1916.

İngiltere

Asquith, Herbert Henry. Başbakan, 1908-1916.
Barclay, George, Romanya Büyükelçisi, 1912-1920.
Bax-Ironside, Henry. Bulgaristan Büyükelçisi, 1911-1915.
Buxton, Noel Edward. Liberal Parti Milletvekili, Balkan Savaş Yardım Komitesi Başkanı, 1912-1915.
Bertie, Francis. Fransa Büyükelçisi, 1905-1918.
Buchanan, George. Rusya Büyükelçisi, 1910-1917.
Churchill, Winston. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Birinci Lordu, 1911-1915.
Crowe, Eyre. Dışişleri Bakanı Yardımcısı, 1912-1914.
De Bunsen, Maurice. Avusturya Büyükelçisi, 1913-1914.
Dillon, Emile Joseph. İngiliz *Daily Telegraph* yazarı, Osmanlı-Yunan Görüşmelerinde Arabulucu, 1914.
Dering, Henry Neville, Roma'da Danışman ve Maslahatgüzar, 1911-1915.
Elliot, Francis Edmund Hugh. Yunanistan Büyükelçisi, 1903-1917.
Grey, Edward. Dışişleri Bakanı, 1905-1916.
Goschen, Edward. Almanya Büyükelçisi, 1908-1914.
Kerr, Mark. Yunanistan'daki İngiliz Deniz Misyonu Başkanı, 1913-1915.
Limpus, Arthur, Tuğamiral; Osmanlı Donanması'nda danışman, 1912-1914.
Lowther, Gerard. Osmanlı Büyükelçisi, 1908-1913.
Mallet, Louis, Osmanlı Büyükelçisi, 1913-1914.
Nicolson, Arthur. Dışişleri Daimi Müsteşarı, 1910-1916.
O'Beirne, Hugh James, Rusya Büyükelçiliği'nde Müsteşar-Maslahatgüzar, 1906-1915.
Rodd, Rennell. İtalya Büyükelçisi, 1908-1921.
Tufnell, Lionel Grant. British Naval Mission to Greece, 1911-1913.

İtalya

Ameglio, Giovanni. Onikiada İşgal Kuvvetleri Komutanı, 1912-1913; Sirenayka Valisi, 1913-1918.

Avarna, Giuseppe. Avusturya Büyükelçisi, 1904-1915.

Bollati, Riccardo. Almanya Büyükelçisi, 1912-1914.

Carlotti, Andrea. Yunanistan Büyükelçisi, 1911-1913; Rusya Büyükelçisi, 1913-1917.

De Bosdari, Alessandro. Yunanistan Büyükelçisi, 1912-1918.

Garroni, Marquis, Osmanlı Büyükelçisi, 1911-1915.

Giolitti, Giovanni. Başbakan, 1911-1914 (4. Başbakanlık dönemi)

Fasciotti, Carlo. Romanya Büyükelçisi, 1911-1919.

Imperiali, Guglielmo. İngiltere Büyükelçisi, 1910-1919.

Pansa, Alberto. Almanya Büyükelçisi, 1901-1912.

Tittoni, Tommaso. Fransa Büyükelçisi, 1910-1917.

Antonio Salandra. Başbakan, 1914-1916.

San Giuliano, Marquis Antonino di. İtalyan Dışişleri Bakanı, 1910-1914.

Sonnino, Sidney. Dışişleri Bakanı, 1914-1916.

Emanuele, Vittorio III. İtalya Kralı, 1900-1946.

Marquis Camillo Garroni, Osmanlı Büyükelçisi, 1912-1915.

Fransa

Doumergue, Gaston. Dışişleri Bakanı, 1913-1914.

Barrère, Camille, İtalya Büyükelçisi, 1897-1924.

Edmond Frédéric Maucorps, İstanbul'da Askeri Ataşe, 1910-1914.

Blondel, Jean Camille. Romanya Büyükelçisi, 1907-1916.

Bompard, Maurice. Osmanlı Büyükelçisi, 1909-1914.

Cambon, Jules. Almanya Büyükelçisi, 1907-1914.

Cambon, Paul. İngiltere Büyükelçisi, 1898-1920.

Deville, Gabriel. Yunanistan Büyükelçisi, 1909-1915.

Dumaine, Alfred Chilhaud, Avusturya-Macaristan Büyükelçisi, 1912-1914.

Jusserand, Jean Jules. Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi, 1902-1924.

Louis, Georges, Rusya Büyükelçisi, 1909-1913.

Paléologue, Maurice. Rusya Büyükelçisi, 1914-1917.

Pichon, Stephen. Dışişleri Bakanı, 1913-1913.

Poincaré, Raymond. Dışişleri Bakanı ve Başbakan, 1912-1913; Cumhurbaşkanı, 1913-1920.

Delcassé, Théophile. Donanma Bakanı, 1911-1913; Rusya Büyükelçisi, 1913-1914; Dışişleri Bakanı, 1914-1915.

Viviani, René. Başbakan, 1914-1915.

Osmanlı Devleti

Cemal Bey. Bahriye Nazırı, 1913-1914.
Enver Paşa. Almanya Askeri Ataşesi, 1909-1913; Harbiye Nazırı, 1914-1918.
Rumbeyoğlu Fahrettin Bey, Rusya Büyükelçisi, 1914-1914.
Gabriel Noradunkyan Efendi, Dışişleri Bakanı, 1912-1913.
Galip Bey. Yunanistan Büyükelçisi, 1913-1919.
Hilmi Paşa. Avusturya Büyükelçisi, 1912-1919.
Hüseyin Nazım Paşa. Harbiye Nazırı, 1912-1913.
Fethi Bey, Bulgaristan Büyükelçisi, 1913-1917.
Rıfat Paşa. Fransa Büyükelçisi, 1911-1914.
Mahmud Muhtar Paşa. Almanya Büyükelçisi, 1913-1915.
Mavroyeni, Alexandre. Avusturya Büyükelçisi, Kasım 1911-Ekim 1912.
Mehmed Said Paşa ("Küçük"). Sadrazam, Mart 1912-Temmuz 1912.
Mustafa Asım Bey. Hariciye Nazırı, Ekim 1911-Temmuz 1912.
Nabi Bey. İtalya Büyükelçisi, 1912-1915.
Osman Nizami Paşa. Almanya Büyükelçisi, 1908-1913.
Talat Bey. Dâhiliye Nazırı, 1913-1917.
Tevfik Paşa. İngiltere Büyükelçisi, 1909-1914.
Said Halim Paşa. Sadrazam, 1913-1917.
Sefa Bey. Romanya Büyükelçisi, 1908-1916.
Souchon, Wilhelm. Osmanlı Donanma Komutanı Alman Admiral, 1914-1917.

Romanya

I. Carol. Kral, 1881-1914.
Brătianu, Ion I.C. Başbakan, 1909-1911, 1914-1918.
Jonescu, Dumitru (Take). İçişleri Bakanı, 1912-1914.
Constantin Coandă. Genelkurmay Başkanı, 1913-1914, Başbakan, 1918-1918.
Porumbaru, Emanoil. Dışişleri Bakanı, 1914-1916.

Rusya

Nikolay Aleksandroviç Romanov. Rus Çarı, 1868-1918.
Sazonov, Sergei Dmitrievich. Dışişleri Bakanı, 1910-1916.
Benckendorff, Alexander von. İngiltere Büyükelçisi, 1902-1916.
Demidov, Pavlovich, Yunanistan Büyükelçisi, 1912-1917.
Giers, Mikhail Nikolayevich von. Osmanlı Büyükelçisi, 1912-1914.
Charykov, Nikolai. Osmanlı Büyükelçisi, 1909-1912.
Izvol'sky, Alexander, Fransa Büyükelçisi, 1910-1917 .

Sırbistan

Pašić, Nikola. Başbakan ve Dışişleri Bakanı, 1912-1918.
Karadjorđević, Petar. Kral, 1903-1921.

Yunanistan

Aleksandropoulos, Ioannes. Sırbistan Büyükelçisi, 1912-1917.

Dragoumis, Ion. Yunan diplomat ve yazar, 1911-1914.

Gennadios, Ioannis. İngiltere Büyükelçisi, 1910-1918.

Griparis, Ioannis. Dışişleri Bakanı, 1910-1912.

Naoum, Andreas. Bulgaristan Büyükelçisi, 1914-1920.

Streit, Georgios. Avusturya Büyükelçisi, 1910-1913 ve Dışişleri Bakanı, 1914-1914.

Panas, Dimitrios. Bulgaristan Büyükelçisi, 1910-1913; Dışişleri Bakanı, 1913-1914; Osmanlı Büyükelçisi, 1914-1916.

Papadiamantopoulos, Andreas. Romanya Büyükelçisi, 1912-1914.

Romanos, Athos. Fransa Büyükelçisi, 1910-1924.

Theotokis, George. Almanya Büyükelçisi, 1911-1914

Kaklamanos, Dimitrios. İtalya Büyükelçisi, 1912-1914.

Kanellopoulos. Osmanlı Büyükelçisi, 1912-1914.

Koromilas, Lambros. Dışişleri Bakanı, 1912-1913; İtalya Büyükelçisi, 1913-1920.

Konstantinos, I. Yunan Kralı, 1913-1917; 1920-1922.

Venizelos, Eleftherios. Başbakan ve Savaş ve Donanma Bakanı, 1910-1915

Sofoulis, Themistoklis. Sisamlı siyasetçi, 1900-1914.

ÖNSÖZ

Günümüz Türk Dış Politikasının en önemli gündem maddelerinden biri olan Ege Adaları Meselesi'nin tarihsel kökenlerini inceleyen ve günümüzde bu konuda yaşanan Türk-Yunan uzlaşmazlığının nedenlerine yeni bir bakış açısı getirmeyi hedefleyen *Ege Adaları Meselesi, 1911-1914*, yaklaşık altı yıllık bir araştırmanın sonunda ortaya çıktı. Kitabın yazılması fikri, bu meselenin Türkiye ve Yunanistan'ın temel dış politika gündem maddesine dönüşme sürecinde, 2015-2016 yılında ortaya çıktı. Bu konuda gerçekleştirdiğim araştırmalar sırasında bu konuda yapılmış çalışmaların hâkim ekseriyetinin uzun bir tarihsel dönemi konu edinmekte, Türkiye ve Yunanistan arasındaki güncel sorunlar hakkında değerlendirmelerde bulunmakta, meselenin ilk kez ortaya çıktığı ve çözümsüz kaldığı tarihsel süreci yeterince incelemeyeceği, kısacası meselenin neredeyse *terra incognita* (keşfedilmemiş kıta) olduğu sonucuna vardım. Buradan hareketle gerçekleştirdiğim arşiv çalışmaları neticesinde "Balkan Savaşlarından Birinci Dünya Savaşına Osmanlı-Yunan İlişkilerinde Sakız ve Midilli Meselesi, 1912-1914" başlıklı makale çalışması ortaya çıktı. Daha sonra bu makale çalışması genişletildi ve Doçentlik başvurusuna hazırlandığım sırada, 2018'de *Doğu Ege Adaları Meselesi: Akdeniz'de İtalyan-Yunan Rekabeti ve Osmanlı Devleti (1911-1914)* adıyla kitaplaştırıldı. Bu kitabın ortaya çıkmasından sonraki süreçte meseleye ilişkin ilgilim ve araştırmalarım devam etti.

Bu kitapta öne sürmüş olduğum bazı iddiaların yeniden değerlendirilmesi, çalışmadaki "eksiklerin" giderilmesi amacıyla başlanan araştırma ve yazım süreci dört yıldan uzun sürdü. Meselenin çok fazla siyasal aktörün dâhil olduğu son derece çetrefilli bir konu olması yanında sürecin bu denli uzamasının nedeni, farklı dillerdeki arşiv belgelerinin çevirisi, tasnifi, analiz ve çalışmanın yeniden kurgulanmasıydı. Bu süreçte arşiv kaynaklarından elde ettiğim yeni belgeler doğrultusunda çalışmayı baştan sonra yeniden yapılandırdım, yeni bölüm ve alt bölümler ekleyip detaylı olduğuna inandığım bazı bölümleri çıkardım. Bir önceki kitaptaki bazı iddiaları yeniden kurgulamaya çalıştım, arşiv belgesi eksikliği nedeniyle tam olarak kanıtlayamadığıma inandığım bazı bilgileri farklı arşiv kaynakları üzerinden yeniden değerlendirmeye çalıştım. Bir önceki kitabın aksine bu kez meseleyi Osmanlı Devleti'nin dış politika yaklaşımlarını ve Türk-Yunan ilişkilerine olan etkilerini merkeze alarak incelemeye çalıştım. Bunun yanı sıra meseleye dâhil olan bütün siyasal aktörlerin

bakış açılarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye özen gösterdim. Bir önceki çalışmaya kıyasla çok daha kapsamlı bir araştırma olduğu için kitabın başlığını *Ege Adaları Meselesi, 1911-1914* olarak değiştirme kararı aldım.

Bu çalışmanın araştırılması, yazılması ve gözden geçirilerek yayına hazırlanması aşamasında birçok kurumdan ve kişiden destek aldım. Öncelikle, yurtdışında araştırma imkânı sağlayarak kitabın yazılması koşullarına zemin hazırladığı ve genel olarak akademik çalışmalarımı gerçekleştirmem konusundaki desteği için Dokuz Eylül Üniversitesi'ne teşekkür etmek istiyorum. Sağladığı mali ve kurumsal destekten yoksun, yurtdışında bulunmam ve arşiv çalışmalarını gerçekleştirmem mümkün olamazdı. Kişisel boyutta ise iki ismin desteği olmadan çalışmaya başlamam mümkün değildi: Christina Koulouri ve Hasan Taner Kerimoğlu. Koulouri, Atina Panteion Üniversitesi'nde Post-Doktora'ya dâhil olmamı sağlayarak Yunanistan'da birçok akademik imkâna erişmemi sağladı. Bu süreçte gerek Panteion Üniversitesi gerekse Atina Üniversitesi'nde Yunan Dış Politikası, Balkan Ülkeleri Tarihi ve Türk-Yunan İlişkileri konusunda çok sayıda dersi takip ederek "karşı tarafın" bakış açısına ilişkin oldukça değerli olduğuna inandığım bilgiler edindim. 2014 ve 2015 yıllarında katıldığım "Balkan Kimlikleri" konulu seminer dersler sadece Yunanistan değil, aynı zamanda diğer Balkan ülkeleri, tarihleri ve kültürlerine dair önemli bilgiler edinmemi sağladı. Bunun yanı sıra, Pandemi dönemi haricinde neredeyse her yaz katıldığım Atina Üniversitesi Modern Yunan Dili TUESPA programından da söz etmeliyim. Bu programda sadece Yunan dili, tarihi, edebiyatı hakkında değil aynı zamanda bu programa katılan farklı kültürlerden öğrenciler ve akademisyenlerden çok şey öğrendim. Onlarla yaptığım sohbetler, Balkan toplumları hakkındaki teorik bilgilerimi pratikle birleştirmeme katkı sağladı. Bana sağladıklarına inandığım farklı bakış açıları için hepsine müteşekkirim. Programa katılmam konusundaki desteği için Maria Chantzisalata'ya teşekkür ederim. Bu süreç bir anlamda, bu kitabın altyapısını hazırlayan süreç oldu. Atina'daki araştırmalarımı tamamladıktan sonraki süreçte ise Hasan Taner Kerimoğlu Ege Adaları Meselesi'nin önemine dikkatimi çekti, bu konuda çalışmam için beni cesaretlendirdi. Kıbrıs Meselesi konusundaki çalışmalarına ara vermek istediğim bir süreçte, yeni bir akademik vizyon benimsememin önüne açtı. Kerimoğlu, yalnızca başlangıçta değil ayrıca çalışmanın araştırılması, yazılması ve gözden geçirilmesi aşamalarında da desteğini esirgemedi. Desteği için müteşekkirim.

Çalışmanın araştırılması aşamasında özellikle Türkiye ve Yunanistan'da çok sayıda arşiv ve kütüphaneyi ziyaret ettim. Bu arşivler içerisinde özellikle sağladıkları kolaylıklardan ötürü, T.C. Başkanlık Osmanlı Arşivi, Yunanistan Devlet Arşivleri, Yunan Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Yunan Edebiyat ve Tarih Arşivi, Gennadios Arşivi, Venizelos Arşivi, Atina Akademisi Arşivi, İngiliz Milli Arşivleri çalışanlarına teşekkür ederim. Atina Akademisi Arşivi çalışan-

larına, Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivlerinden ve İngiliz Milli Arşivleri'nden Ege Adaları ve Yunan Dış Politikasına ilişkin elde edilmiş belgelere dikkatimi çektikleri, ulaşmamı sağladıkları için teşekkür ederim. Atina'da gerçekleştirdiğim araştırmalarım boyunca Panteion Üniversitesi Kütüphanesi ve Nordik Kütüphanesi'ne, fiziki çalışma koşullarını daha uygun kılmak için cömert fedakârlıklarda bulundukları ve gösterdikleri nezaket için ayrıca teşekkür ederim. Yunanistan'da araştırmalarda bulunmak isteyen bir kişi için Nordik Kütüphanesi'ni mutlaka ziyaret etmesini öneririm.

Çalışmanın yazım süreci araştırma aşamasından daha zorlu bir süreçti. Bir taraftan farklı dillerdeki belgeleri okuyup diğer taraftan bu belgeleri Türkçe değerlendirmek ve son derece çetrefilli bir konuyu analiz edip yazıya geçirmek kolay olmadı. Türkiye'de dil karmaşasının da yol açtığı yazım yanlışlarının düzeltilmesi konusunda birçok kişi değerli vaktini çalışmamın iyileştirilmesine ayırma zahmeti gösterdi. Değerli meslektaşım Eyup Kul, çalışmayı sadece dil ve üslup değil aynı zamanda yapısal açıdan da gözden geçirdi; önerileri, yorumları ve düzeltmeleriyle sadeleştirilerek daha okunabilir hale getirilmesinde çalışmaya son derece önemli katkılar sağladı. Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih bölümünden öğrencim Öznur İlhan çalışmadaki yazım ve ifade yanlışlarının düzeltilmesi konusunda en çok emeği geçen isimlerden biri. Birçok kez metni okudu, görüşlerini belirtti ve metnin iyileştirilmesi için çaba gösterdi. Çalışmanın dil açısından iyileştirilmesi konusunda Remzi Çetin, Nalân Şenata, Aymelek Şenel, Betül Yılmaz, Yener Lütfü Mert, Yenal Ünal, Murat Soysal ve Çağla Tağmat'ın da emeğine teşekkür etmeliyim. Görsellerin estetik hale getirilmesi konusundaki yardımı içinse Ahmet Yılmaz'a teşekkür ederim.

Çalışmanın araştırılması ve yazılması sırasında Yunanistan'da da birçok kişinin doğrudan ve dolaylı desteğini aldım. Panteion Üniversitesi'nde verdiği "Akademik Sunum Teknikleri" dersini takip ettiğim Helga Stefansson kitabın yazılmasını kolaylaştıracak fiziki imkânlar sağlamakla kalmadı, otuz beş yılı aşkın süredir Yunanistan'da yaşayan bir Kanadalı olarak Yunan toplumu, kültürü ve düşünce yapısına ilişkin önemli detayları daha iyi görmemi sağladı. Onunla yaptığım sohbetler bu konuda bazı ezberlerimi bozdu bazı düşüncelerimi temellendirmeme yardımcı oldu. Sevgili dostum Olga Borbotsialou ise akademik çalışmalarımı destekledi ve Yunanistan'da yaşadığım süre boyunca karşılaştığım her türlü sorunda yanımda oldu; desteği çalışmalarımındaki motivasyonumu devam ettirmemi sağlayan en önemli etkenlerden biriydi. Yunanistan'da son olarak değerli dostum Korinna Syropoulou'ya teşekkür etmek istiyorum. Bu çalışmanın ortaya çıkmasına en çok katkı sağlayan kişi o. Panteion Üniversitesi Kütüphanesi'nde tanıştığım Korinna, Yunanistan'da Yunan tarihçi ve akademisyenlerin dahi okumaktan imtina ettiği el yazması *Katharevousa* belgeleri, gözlerindeki ağırlara aldırmaksızın büyük bir sabırla

benimle birlikte okudu. Panteion Üniversitesi, Yunanistan'daki diğer üniversite ve hatta Avrupa'daki bazı üniversitelerin kütüphanelerindeki özel koleksiyonlarda bulunan eserlere onun yardımı olmadan ulaşamazdım. Kısacası, desteğinden yoksun bu çalışmanın akademik bir boyut kazanarak ortaya çıkması mümkün olamazdı.

Hiçbir çalışma hatasız değildir; bu çalışma da bir istisna değildir. Çalışmanın içerebileceği tüm hata ve yanlışlara ilişkin sorumluluk tarafıma aittir. Kitabı okuma fırsata bulacak herkesten gözlemlerini, düşüncelerini ve eleştirilerini paylaşmasını rica ediyorum. Bir sonraki baskıda çalışmanın daha iyi bir hale getirilebilmesi için bunun büyük katkı sağlayacağı görüşündeyim. Kitaba son noktayı koymak, gerçekten de kolay olmadı, hala görülecek belgeler ve eklenecek değerlendirmeler olsa da kitabın önemli ölçüde tamamlandığı kanaatindeyim. Bir şekilde gerek yurt içinde gerekse yurtdışında her daim beni kitapla ilgilenirken gören ve "bu kitap bitmez" diyen değerli dostlarım, daha da mühimi bu konudaki çalışmalarımı bir sonraki aşamaya taşıyabilmek için bitirmek zorundaydım. Amacım, daha iyi bir çalışma ortaya koymaktı; bu konuda takdir artık okuyucudadır. Eğer buna hakkım varsa kitabı, kardeşim Selçuk'a ithaf etmek istiyorum.

İzmir, 2022

GİRİŞ

Bu kitap, 1911-1914 tarihleri arasında Osmanlı Devleti, İtalya, Yunanistan ve Büyük Güçler arasında yaşanan Ege Adaları Meselesi hakkındadır. Çalışma, Osmanlı-İtalyan uzlaşmazlığı olarak ortaya çıkan Ege Adaları Meselesi'nin Osmanlı-Yunan krizine, buradan da dünya barışını tehdit edebilecek boyutta uluslararası krize dönüşüm sürecini ilgili ülkelerin iç-dış dinamikleri bağlamında incelemekte, Osmanlı Devleti'nin, Batı Anadolu'nun güvenliği için hayati önem arz ettiğine inandığı adalardan bazılarını geri alma mücadelesine, bu mücadelenin Osmanlı-Yunan ilişkilerine ve uluslararası boyuttaki etkilerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda araştırma, temelde Osmanlı Devleti'nin iadesini talep ettiği adaları geri almasının, dolayısıyla Ege Adaları Meselesi'nin çözümünün ve iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin mümkün olup olmadığı ve bu gelişmelerin Büyük Güçler nezdinde nasıl yankılandığı sorularına cevap bulmayı hedeflemektedir. Bu sorulara ilişkin araştırmanın hipotezi, söz konusu adalardaki İtalyan ve Yunan işgallerini sonlandırmanın mümkün olmadığı, meselenin çözümsüz kaldığı ve bu durumun ilgili ülkelerin savaşa ilişkin tercihleri ve savaş sonrasındaki ilişkilerini etkileyen en önemli etken olduğu yönündedir.

Günümüzde Ege Adaları Meselesi, Ege Denizi sorunları kapsamında Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen en önemli siyasal sorunların başında gelmektedir. 1960'lı yıllardan bu yana iki ülke, bu adalara ilişkin yaşanan karasuları ve kıta sahanlığı ile bu alanların sınırlandırmalarını da kapsayan deniz yetki alanları, hava sahası, Uçuş Bilgi Bölgesi (FIR) sorumluluğu, denizde arama kurtarma faaliyetleri, egemenliği kesin olmayan adalar, Doğu Ege Adalarının silahlandırılması gibi meselelerde anlaşmazlık halindedir. Tarafların konuya olan yaklaşımlarındaki farklılık nedeniyle diplomatik ilişkiler gerilmekte, hatta zaman zaman taraflar söz konusu adalarda kendi politikalarına aykırı şekilde yaşanacak bir gelişmenin savaş nedeni olarak değerlendirileceğine yönelik beyanatlarda bulunmaktadır. Yunanistan, Ege'de Türkiye'nin saldırgan ve tehditkâr bir yaklaşım içerisinde olduğunu öne sürerken¹ Türkiye, Yunanistan'ın izlediği yayılmacı siyasetle bölgedeki egemenlik alanını genişletme girişimlerinde bulunduğu ve anlaşmalarla adaların silahsızlandırılmış bir statüye kavuşturulmuş olmasına rağmen anlaşma yükümlülüklerine aykırı tutum

¹ <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon>

benimsediği iddiasındadır². Türkiye, özellikle de kıyılarına yakın adaların silahlandırılması siyasetinden vazgeçilmemesi halinde ilgili anlaşmanın meşruiyetinin sorgulanacağını dile getirirken, Yunanistan adaların silahlandırılmasını çeşitli gerekçelerle meşrulaştırmaya çalışmakta, bunun Türkiye'ye karşı saldırgan bir tutum olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. İki ülke arasındaki tartışmalara zaman zaman üçüncü devletler de müdahil olmakta ve bu devletler genel anlamda Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını etkileyecek bu mesele hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Eğer amaç bu denli önemli bir meselenin asıl kaynağını öğrenmek ve günümüzde devam eden etkilerine yönelik daha doğru tespit ve değerlendirmelerde bulunmaksa, yapılması gereken 1911-1914 tarihleri arasındaki gelişmeleri başta Osmanlı Devleti ve Yunanistan olmak üzere meseleye dâhil olan tüm siyasal aktörler açısından analiz etmek olmalıdır. Çünkü günümüzde iki ülke arasında yaşanan anlaşmazlığın temel nedeni, söz konusu tarih aralığında yaşanan krize her iki tarafın da razı olduğu gerçek bir çözüm bulunamamış olmasıdır. Ege Adaları Meselesi, ilk kez Trablusgarp Savaşı sırasında İtalya'nın Oniki Ada'yı işgaliyle ortaya çıkmış, 1912'de imzalanan Uşi-Lozan Antlaşması ile kapandığı düşünülmüşse de Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın Kuzeydoğu Ege Adaları'nı işgaliyle birlikte İtalya'nın adadaki de facto egemenliğini devam ettirmesi nedeniyle yeni bir boyut kazanmıştı. Barış görüşmeleri sırasında Osmanlı Devleti'nin Yunan işgali altındaki bazı adalardaki egemenlik hakkını devretmeye yanaşmaması üzerine mesele sadece iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmekle kalmamış aynı zamanda Büyük Güçler arasında bir savaşı tetikleyen en önemli uluslararası kriz niteliği kazanmıştı.

Öyle ki, 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan Veliht Prensi Franz Ferdinand, Saraybosna'da Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından vurularak öldürüldüğünde Avrupa'da çok az diplomat ya da devlet adamı bu sürpriz gelişmenin genel bir savaşın tetikleyicisi olabileceğini öngörebilmişti. Oysa aynı siyasi merciler, Balkan Savaşları sonrasında Ege Adaları meselesi nedeniyle Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında tırmanan gerginliğin önce iki ülke arasında bir savaşa, ardından Üçüncü Balkan Savaşı'na ve nihai olarak da Avrupa'da genel bir savaşa yol açabileceğinden korkmuştu. Bu korku 1914 yılının haziran ayında öylesine ciddi bir boyuta ulaşmıştı ki Amerikan Başkanı Woodrow Wilson, Monreo Doktrini'ni "hiçe sayarak" meseleye bizzat müdahil olmuş, Ege'deki donanma güç dengesini korumak adına Yunanistan'a iki savaş gemisi satarak "Dünya barışını" teminat almak mecburiyetinde kalmıştı. Sonuçta iki ülke arasında savaş yaşanmamakla birlikte yapılan görüşmelere rağmen meseleye de çözüm bulunamamıştı. Adalar konusundaki istediğini alamama durumu, iki ülkenin de Birinci Dünya Savaşı'na girmesindeki en

² <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>

önemli etkenlerden biri olmuştu. Savaş öncesi ve sırasında yapılan görüşmelere rağmen mesele çözümsüz kalmış, Lozan Barış Antlaşması ile taraflar arasında bir uzlaşma sağlanmışsa da Ege Adaları sonraki yıllarda Türkiye ve Yunanistan arasında sürekli tekrarlayan kriz unsuru olmaya devam etmişti. Son günlerde iki ülke arasında yeniden tırmanan kriz bunun en önemli göstergesidir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, tıpkı 1911-1914 tarihleri arasında olduğu gibi, günümüzde de yeniden bir uluslararası krize dönüşme potansiyeli taşıyan meselenin kökenlerini incelemek, uzlaşmazlığın ardında yatan gerçek nedenleri ortaya koyarak günümüzde yaşanan uzlaşmazlığın tartışılma zeminine bilimsel bir açı kazandırarak katkı sunmaktır.

Ege Adaları Meselesi, ulusal ve uluslararası literatürde yeterince ele alınmamış, araştırmanın kapsadığı yıllar arasındaki gelişmeler soruna dâhil olan tüm siyasal aktörler, özellikle de Osmanlı Devleti ve Yunanistan açısından, sistematik, analitik ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmemiştir. Bu konuda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı, oldukça uzun bir tarihsel dönem konu edindiğinden ve iki ülke arasındaki güncel sorunlar hakkında değerlendirmelerde bulunduğu, sorunun ilk kez ortaya çıktığı, çözümsüz kaldığı yıllara ilişkin gelişmeleri değerlendirmede yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden de iki ülke arasında sonraki tarihlerde yaşanan krizlere ilişkin yapılan değerlendirmeler temelsiz ve eksik kalmaktadır. Çalışmaya konu olan yıllara ilişkin ortaya konulan ise genellikle, Osmanlı Devleti açısından değerlendirildiğinde, Ege Adalarının işgale uğrama nedenlerine ve bu süreçteki diplomatik ilişkilere odaklanmaktadır. Buna karşın şimdiye kadar hiçbir araştırma Osmanlı Devleti'nin, işgal altında bulunan adaları geri alma konusundaki diplomatik mücadelesini, bu mücadelenin Osmanlı-Yunan ilişkilerine ve Büyük Güçler nezdindeki etkisini soruna dâhil olan tüm aktörler açısından değerlendirmemiştir. Araştırmanın konu, kapsam ve tarih aralığını içeren çalışmalarda genellikle şu eksikliklerden söz edilebilir.

Birincisi, meselenin soruna dâhil olan bütün siyasal aktörler açısından değerlendirilmemiş olmasıdır. Ege Adaları Meselesi, yalnızca Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında bazı adalar üzerinde yaşanan bir hâkimiyet mücadelesi değildi. Bu mesele aynı zamanda İngiltere ve İtalya arasında Akdeniz'de çıkar çatışması, İtalya ve Yunanistan arasında Batı Anadolu'ya uzanma konusunda yayılmacı bir rekabetti. İtalya'nın Oniki Ada'yı işgaliyle birlikte ortaya çıkan mesele, öncelikli olarak bir Osmanlı-İtalyan meselesiydi. Sonrasında Yunanistan'ın Kuzeydoğu Ege Adaları'nı işgal etmesiyle birlikte, Osmanlı Devleti, İtalya ve Yunanistan arasında bir mesele halini almıştı. Osmanlı Devleti'nin İzmir'in güvenliği için hayati önem arz ettiğine inandığı Sakız ile Midilli'yi iade talebine Yunanistan'ın olumsuz yanıt vermesi, İtalya'nın anlaşma yükümlülüklerini yerine getirmeyi reddederek işgallerini sonlandırmaya yanaşmaması nedeniyle mesele karmaşık bir boyut kazanmış ve Birinci Dünya Sa-

vaşı'na giden süreçte tüm Büyük Güçlerin çözüm bulmaya çalıştığı en önemli uluslararası krize dönüşmüştü. Sadece İtalya ve Yunanistan'ın Batı Anadolu'ya yayılma planları değil aynı zamanda Büyük Güçler arasındaki çıkar çatışmaları ise Ege Adaları'nın kaderini doğrudan etkilemişti. Dolayısıyla Ege Adaları Meselesi sadece Ege Adaları Meselesi olmadığından meseleye dâhil olan tüm aktörlerin bakış açılarının yansıtılmaması halinde meselenin anlaşılması ve analiz edilmesi mümkün değildir.

İkincisi, meselenin tüm Ege Adalarını kapsayacak şekilde ele alınmamış ve bütüncül bir şekilde değerlendirilmemiş olmasıdır. Araştırmacılar genel olarak Ege'de çok fazla adanın bulunması ve bu adalara ilişkin farklı devletlerin menfaat çatışmalarının olması nedenleriyle meseleyi kategorize edip sınırlandırarak değerlendirme yoluna gitmiştir. Örneğin, Sakız, Rodos, Midilli, Oniki Ada başlıkları altında konu daha spesifik olarak ele alınmış ve dar bir perspektiften değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Ege Adaları gibi çok fazla karar verici aktörün dahil olduğu çetrefilli bir konunun anlaşılmasında meseleye dahil olan bütün aktörlerin bakış açısının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi zorunluysa bu meselenin tam olarak anlaşılabilmesi için özellikle 1911-1914 tarihleri arasında İtalya ile Yunan işgali altındaki adaların tek bir kalemde incelenmesi gerekmektedir. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte İtalyan işgali altındaki Adalar ile İttihatçıların geri alınması için büyük çaba sarf ettiği Sakız ile Midilli'nin değiş-tokuşuna ilişkin pazarlıklar bu yaklaşımın ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu adalar savaşa giden süreçte olduğu üzere savaş sonrasında da başta İtalya ve Yunanistan olmak üzere Büyük Güçler nezdinde pazarlık unsuru olarak kullanılmıştı. Bu bilgiler ışığında birbiri ile ilintili olduğu açık olan bu adaların tarihsel süreçteki konumunu anlamak için hepsinin birlikte ve bütüncül şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Ege Adaları bütüncül şekilde ele alınmadan, bu adalar konusunda pazarlıklara bakılmadan bu konuda yapılacak herhangi bir değerlendirme eksik kalacaktır.

Üçüncüsü, Ege Adaları Meselesi'nin kaderini doğrudan etkileyen kritik meselelerin Ege Adaları meselesiyle birlikte ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmemiş olmasıdır. Ege Adaları Meselesi'nin doğrudan sebep olduğu ya da etkilediği bu olaylar anlaşılmadan araştırma konusunda doğru tespitlerde bulunulması mümkün değildir. 1911-1914 tarihleri arasında dört uluslararası mesele doğrudan meselesinin kaderini etkilemişti: Osmanlı-Yunan donanma rekabeti, Osmanlı-Yunan Azınlık krizi, İtalyan-Yunan Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) sorunu ve Liman von Sanders krizi. Donanma rekabeti, Balkan Savaşları sonrasında ortaya çıkmış ve Birinci Dünya Savaşı patlak verinceye kadar Osmanlı-Yunan ilişkilerinin en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den sipariş etmiş olduğu *Sultan Osman* drednotunun teslim alınamaması, buna karşın Yunanistan'ın Ameri-